

meeste aandacht gaat daarbij uit naar SDAP, PvdA en NVV, maar ook de sterke radicale stroming — SDB, vrije socialisten, CPN en EVC — wordt terecht niet vergeten. De redactie heeft de verschillende delen goed met elkander weten te verbinden, maar de kwaliteit der hoofdstukken is, zoals meestal in bundels van meerdere auteurs, echter nogal verschillend. Jack Hofman schetst in weinige pagina's een indringend beeld van de ellendige toestanden in de werkverschaffing en de opstandigheid die daarvan het gevolg was. Ook het stuk van Hans van der Hurk over de volkswoningbouw in de stad Groningen onder SDAP-wethouder Ruge is helder en belangwekkend. Homme Wedman en Bert Altena beschrijven de Groninger SDAP als deel van een landelijke beweging, maar hun benaderingswijze verschilt helaas van die der meeste andere auteurs. In de overige hoofdstukken wordt weliswaar de kroniek der wapenfeiten van de beweging — vooral van stakingen — keurig weergegeven en ook komt de lezer heel wat interessants over de lokale leiders aan de weet, maar er wordt mijns inziens te weinig buiten de Groninger grenzen gekeken, vooral in de door regiosociologen verzorgde delen. Zo lezen we bijvoorbeeld op pagina 36 dat in 1830 in *De Ommelanden* 'Saint-Simonistische artikelen' verschenen. Dat is op zich het vermelden waard, maar als daarbij geen enkele uitleg over herkomst en inhoud van die artikelen wordt gegeven, wordt zo'n mededeling zinledig. D. R. Mansholt verweet de burgerlijke radicalen, dat zij Marx niet lazen (49), maar verder wordt op het probleem van de Marx-receptie en -diffusie — waarbij regionale studies juist antwoorden kunnen verschaffen — in het geheel niet ingegaan. De strijd tussen gematigden en radicalen in de jaren 1880 (44-45) is de Groninger variant van de twisten tussen lassalianen en marxisten; de chiliastische verwachtingen van het fin de siècle (50) waren door Engels en Bebel in de wereld gebracht; voor arbeiderscoöperaties (38) en buurthuizen (126) zullen Belgische voorbeelden model hebben gestaan; en de 'Self Help'-arbeidersverenigingen (128; 169) ontleenden hun naam en programma aan de Britse vakbeweging. De ontwikkeling van het socialisme in Groningen blijkt zo nauw verbonden met die der ganse Europese emancipatiebeweging, maar doordat het merendeel der schrijvers dit verband niet legt, blijven hun stukken toch wat provinciaals van aard.

Het minst overtuigende hoofdstuk is mijns inziens het laatste, 'Tegen de achterstelling van het Noorden', waarin de bij de FNV werkzame socioloog T. J. Zanen de sociaal-economische ontwikkelingen van de afgelopen twintig jaar beschrijft. Voornamelijk uit eigen herinnering puttend en onder ruime aanwending van actieargon, neemt hij de gelegenheid te baat om het permanente gelijk van zijn organisatie aan te tonen. Dit deel moet nog maar eens worden overgedaan, met meer afstandelijkheid, gebruik van meer primaire bronnen en meer aandacht voor strikt politieke zaken als de linkse programcolleges in stad en provincie, die tenslotte een der voornaamste vernieuwingen vormden in de regionale politiek van de PvdA in de jaren zeventig. Ondanks bovenstaande punten van kritiek, geloof ik wel, dat met deze bundel een zinvolle bijdrage wordt geleverd aan de geschiedschrijving van de regio Groningen en van het socialisme in Nederland.

A. Heering

H. J. J. Wubben, *'Chineez en ander Aziatisch ongedierte'. Lotgevallen van Chinese immigranten in Nederland, 1911-1940* (Zutphen: De Walburg Pers, 1986, 184 blz., f29,50, ISBN 90 6011 458 2).

In 1936 verscheen van de hand van de sociograaf F. van Heek de eerste wetenschappelijke

studie over de Chinese minderheidsgroep in Nederland onder de titel: *Chineesche immigranten in Nederland*. Het was een gelegenheidsstudie, de weerslag van een onderzoek omtrent de achtergronden en de structuur van een specifieke gemeenschap die toen zichtbaar verpauperde: werkloze Chinese zeelieden, getroffen door de economische crisis van de jaren dertig gedwongen om zich in leven te houden met vooral het venten van pindakoekjes.

Nu is dan een halve eeuw later dit boek van Wubben verschenen, handelend over dezelfde gemeenschap en geschreven met hetzelfde oogmerk, maar dan vanuit de optiek van na de oorlog. Het is geen gemakkelijke onderneming omdat de bronnen schaars en moeilijk toegankelijk zijn. Interviews met de direct betrokkenen is vrijwel onmogelijk, omdat die eerste generatie van Chinezen die van 1911 tot 1940 leefde welhaast uitgestorven of reeds gerepatriëerd is. Toch is het resultaat een goed stuk sociale geschiedenis van Nederland geworden. Het is in de woorden van de schrijver het geschiedverhaal geworden over: 'extreme uitbuiting, onverbloemd racisme, discriminatie, geweld, honger en deportatie'. Deze kwalificaties alsook zijn conclusie dat 'de lotgevallen van de Chinese zeelieden in Nederland als een maatschappelijke spiegel (zijn) waarin beschaving en tolerantie tot hun werkelijke proporties worden teruggebracht' heeft hij met succes onderbouwd. Politici en ambtenaren die een minderhedenbeleid moeten bepalen zouden kunnen leren dat er in een land een minoriteitsgroep kon bestaan zonder dat ze een minoriteitsprobleem van die omvang schiep waarvoor draconische maatregelen nodig waren. Vakbonden zouden bemerken hoe moeilijk het was een zuivere klassenstrijd te voeren als rasvooroordelen de economische strijd vertroebelden. Degenen die in het algemeen geïnteresseerd zijn in de Chinezen in Nederland zullen door dit boek niet teleurgesteld worden.

Zonder de voor een goede geschiedschrijving noodzakelijke afstandelijkheid uit het oog te verliezen heeft de Nederlander Wubben zich in de interne geschiedenis van de Chinese gemeenschap sterk ingeleefd. Zijn medeleven met de onderzochte groep heeft daardoor geleid tot het schrijven in een emotioneel geladen stijl. Hier valt niets op aan te merken, omdat de geëngageerde schrijver* voldaan heeft aan de eis die aan de geschiedvorser wordt gesteld, namelijk genoeg materiaal te raadplegen voor een verantwoord schrijven. Hij heeft gebruik gemaakt van, zoals gezegd moeilijk toegankelijke primaire en secundaire bronnen en in een enkel geval — de achtergronden van de Zhejiang-Chinezen in Nederland — de waarde van *oral history* aangetoond.

Vlekkeloos is het boek niet. De schrijver is geen sinoloog en zou zich meer moeten verdiepen in de moderne geschiedenis van China. De grondlegger van de Nederlandse sinologie heet J. J. L. Duyvendak en niet J. Duyvedak, misschien klakkeloos overgenomen van een krantebericht of politierapport? De nieuwe pin-yin-spelling dient consequent te worden gehanteerd, niet de ene keer Zhekiang en de andere keer Zhejiang en geen Quandong voor Guangdong; Chiang Kai Shek was geen schoonzoon maar de zwager van Sun Yat Sen; de Chinese communistische partij werd niet in 1922 maar in 1921 opgericht en wel degelijk bijgewoond door Henk Sneevliet alias Maring, niet abusievelijk Mahring, enz. Soms ligt een fout bij een vals politierapport of ongefundeerde informatie van de Centrale Inlichtingendiensten: onmogelijk dat een Tung Meng Hui (Dongmenghui) in 1925 vanuit Rotterdam geld stuurde naar stakers in China. Die politieke organisatie ging al in 1912 op in de Guomindang.

Wubben heeft met zijn boek een afgesloten periode van de geschiedenis van de Chinezen in Nederland behandeld. Na de Duitse bezetting is een nieuwe generatie van Chinezen ontstaan met heel andere historische kentrekken. Over deze na-oorlogse Chinese gemeen-

schap is onlangs een verzamelwerk bij Coutinho, Muiden verschenen onder redactie van G. Benton en H. Vermeulen onder de titel: *Chinezen in Nederland*.

Go Gien Tjwan

M. Gastelaars, *Een geregeld leven. Sociologie en sociale politiek in Nederland 1925-1968* (Dissertatie Leiden 1985; Amsterdam: SUA, 1985, 320 blz., f32,50, ISBN 90 6222 1114).

Deze sociologische dissertatie is een boek met een these: de sociologie in Nederland, als min of meer zelfstandige discipline ontstaan in de jaren twintig, kende tot de crisis in dat vak, die in het einde van de jaren zestig gedateerd moet worden, nauwelijks een 'onafhankelijke, autonome, kritische, bekomentarieerde traditie' (237). De sociologen leverden, anders gezegd, nauwelijks 'een sociologische visie op hun eigen ontwikkeling en die van de hen omringende maatschappij' (237). Integendeel, zij voegden zich naar de ontwikkelingen in de samenleving, in het bijzonder die in de sociale politiek en het 'sociaal beheer'. Daarbij speelden zij geen initiërende rol, maar leverden met hun overwegend uitvoerende activiteiten in feite ook bijdragen tot de legitimering van de heersende verhoudingen. Binnen dit kader zijn wel enige varianten aan te wijzen. De auteur duidt ze aan met de aardige term 'bedrijfsstijlen' (ontleend aan een woordkeus van E. W. Hofstee ten aanzien van het boerenbedrijf). Achtereenvolgens domineerden de sociografische, de cultuursociologische en de moderne bedrijfsstijl in de Nederlandse sociologie. Deze bedrijfsstijlen correspondeerden en stonden in verband met fasen in de historische ontwikkelingen vooral op sociaal terrein.

In overeenstemming met deze these bevat het boek tussen de inleidende passages en het slothoofdstuk waarin de these in globale zin wordt uiteengezet en toegelicht driemaal twee hoofdstukken. Een op literatuur gebaseerde schets van het betrokken tijdvak gaat daarbij telkenmale vooraf aan de nadere bespreking van de in de ogen van de auteur voornaamste publikaties van sociologen in die jaren. Heel kort samengevat komt het volgende beeld naar voren. Ik baseer mij daarbij, ook in de woordkeus, heel sterk op de korte samenvatting van de inhoud, die de auteur aan het einde van haar inleiding heeft opgenomen (33-36). Het tijdvak 1925-1945 laat de opkomst zien van het georganiseerde kapitalisme met zijn eisen op het punt van staatsinterventie en de consequenties daarvan op het punt van een nieuwe kapitalistische levensstijl. Door sociale beheerskwesties ingegeven problemen, zoals herstel van de 'gemeenschap' en het 'gezonde gezin' namen daarbij een belangrijke plaats in. De sociografen, die de boventoon voerden in de sociologie in deze jaren, zagen zichzelf, in overeenstemming met de internationale mode van het plannings- en orderingsdenken, vooral als de 'sociale ingenieurs' van de sociale politiek, met een overwegend ambtelijk referentiekader. Het tijdvak 1945-1955 kenmerkte zich door de na-oorlogse restauratie (herzuiling en koude oorlog) en versnelde industrialisatie, uitlopend op de nu volledig ontwikkelde sociale staat. Naast het herstel van de gemeenschap en het gezonde gezin was er aandacht voor de 'persoonsvorming', een met het personalisme sporende gerichtheid op de moderne 'individualiteit'. De na-oorlogse sociologen vertoonden daarbij een cultuursociologische oriëntering, waarin een 'gemeenschappelijk' verleden (veilig, vertrouwd) geplaatst werd tegenover een 'gesellschaftelijk' heden (hard en zakelijk). De menselijke verhoudingen stonden centraal. De jaren na 1955 (tot 1968, het jaar waarin de auteur de crisis in de sociologie dateert) kenmerkten zich vooral door de beëindiging van de schaarste-economie. De